

Arnhems Stadsatelier

Artistiek
onderzoek

en
experiment

in
de stad

Beste lezer,

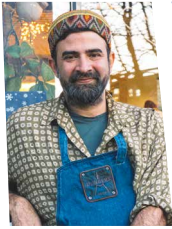
Arnhems Stadsatelier is een samenwerking tussen vier Arnhemse cultuurorganisaties: **Theater a/d Rijn**, **Plaatsmaken**, **ArtEZ University of the Arts** en **The Hub**. Vijf kunstenaars kregen het afgelopen jaar ruimte, gelegenheid en budget om op allerlei plekken in Arnhem artistiek onderzoek te doen en dit te delen met inwoners van Arnhem, met studenten en met elkaar.

Sociaal theatermaker **Abhishek Thapar** richtte zijn lens op onzichtbare keukenwerkers binnen de horeca. *Lacuna Kitchen* is zijn project, waarbinnen theater, gastronomie, gemeenschapsvorming en sociaal activisme samenkwamen in een voorstelling die in mei 2025 wordt opgevoerd. Ook waren er workshops met studenten op ArtEZ, Kitchen Telling Events en verschillende andere publieksmomenten.

Daarnaast werkten vier beginnende makers bij Plaatsmaken en Theater a/d Rijn aan hun praktijk: **Ro Smit**, **Mel Kikkert**, **Levi Overvest** en **Charlotte Gillain**. Hun werk raakt aan maatschappelijke thema's en kenmerkt zich door uiteenlopende analoge en digitale kunstvormen en nieuwe manieren om kunst te beleven. De resultaten van hun werkperiodes waren te zien in tentoonstellingen, optredens en in workshops.

In deze publicatie zijn alle vijf kunstenaars geïnterviewd door **Lieneke Hulshof**. In deze teksten delen ze hun artistieke onderzoek en de ideeën die eraan ten grondslag lagen. Naast deze publicatie is er ook een audiovisueel verslag gemaakt van de vijf residentieprojecten.

Veel leesplezier!

Abhishek Thapar

De Indiaans-Nederlandse performer Abhishek Thapar is onder andere werkzaam als theatermaker. Tijdens zijn residentie in Arnhem werkte hij verder aan zijn Lacuna Kitchen project. Lacuna Kitchen is geen gewoon restaurant en ook geen traditionele theaterproductie. De keuken, eten en de theateervloer spelen wel een belangrijke rol.

In dit project biedt hij een platform aan de verhalen van arbeidsmigranten in de gastronomie.

Tijdens zijn studie werkte Abhishek onder andere in de Londense horeca. Deze ervaringen waren eye-openers voor hem. Hij werd geconfronteerd met de harde realiteit van hoe kleur en afkomst nog altijd onlosmakelijk verbonden zijn met arbeid en sociale status. Dit werd een belangrijk thema in zijn werk. Hij stelde zich de vraag: wie zijn de onzichtbare mensen in de horeca?

Voor zijn residentie in Arnhems Stadsatelier zocht hij anonieme arbeidsmigranten in de Arnhemse gastronomie. Samen met hen maakte hij de keuken tot een decor van verandering.

Charlotte Gillain

Charlotte Gillain heeft al van jongs af aan een grote fascinatie voor maken, bewegen en spelen. Na een kort bezoek aan de Bachelor Docent Dans van ArtEZ vond ze al snel haar plek op

de Mime opleiding in Amsterdam. Met het oog op experiment heeft ze als maker een voorliefde voor technologie en film, telkens met een focus op de fysieke ervaring van de performers en het publiek.

Charlotte is geïntrigeerd door transformatie. Haar werk kenmerkt zich vaak als atmosferisch, ambigue en onderhuids. Gillain is onder andere geïnteresseerd in hoe wij mensen het leven opslaan en hoe het kan dat herinneringen zich aan ons binden. Voor haar residentie bij Theater aan de Rijn richtte ze zich op deze vragen. Ze ontwikkelde een performance waarin ze al wandelend door denkbeeldige landschappen zowel op persoonlijke als op universele wijze verslag doet van het fenomeen herinnering.

Levi Overvest

De afgelopen jaren maakte Levi Overvest, (ArtEZ BEAR alumna) schilderijen die refereren aan historische figuren en de daaraan gelieerde verhalen. De residentie die hij bij Plaatsmaken doorbracht was gebaseerd op een technische onderzoeksvraag.

Levi wilde onderzoeken of het mogelijk is om op keramiek te zeefdrukken wanneer de klei nog nat is.

Tijdens een intensief proces van maken en uittesten, ontwikkelde Levi een hele reeks nieuwe werken. Hij combineerde hierin telkens een breed scala aan lagen waarbij printen, boetsen, bakken en glazuren elkaar constant afwisselden.

Mel Kikkert

Schrijver en performer Mel Kikkert (ArtEZ Creative Writing alumna) onderzocht in hun residentie bij Theater aan de Rijn online *fandom*. Als lens koos Mel daarvoor *shiften*. Mensen in sommige online fangemeenschappen geloven dat zij hun bewustzijn naar andere realiteiten kunnen verschuiven. Zo zijn er Harry Potter fans die op TikTok vertellen over hun shiftervaringen naar de wereld van Zweinstein.

Mel vindt het interessant, als kunstenaar en als fan, dat wij mensen de behoefte hebben om bepaalde dingen liever in onze fantasie te ervaren. Dat raakt aan het vinden van controle. In die controledrang schuilt volgens Mel een angst voor de pijn van afwijzing in het hier en nu.

In Theater aan de Rijn werkte hen met digitale projecties en twee acteurs aan een voorstelling vanuit de vraag: Hoe maak je het internet theatraal?

Ro Smit

Voor Ro Smit (ArtEZ BEAR alumna) gaat het leven anno 2024 snel, niemand lijkt ergens tijd voor te hebben. Zonder bewust in het moment te leven raken we volgens kunstenaar Ro Smit iets kwijt. De kunstenaar heeft het gevoel dat pas wanneer concentratie en rust ver achter ons liggen, we merken dat we ons er niet meer mee omringen. Dit gevoel vormde de basis van de werkperiode die Ro doorbracht bij Plaatsmaken.

Ro richtte de aandacht in hun residentie op het idee van langzaam kunst maken. Hoe kan een lichaam tot rust komen tijdens het maken van kunst? En hoe neemt een kunstenaar genoeg tijd zonder druk van buitenaf? Deze vragen hadden zowel invloed op het werkproces van Ro als op de voorstellingen die hen maakte via monotype druktechnieken. Tijdens gezamenlijke inloopactiviteiten kon er op een rustige en geconcentreerde manier kunst gemaakt worden.

Nu zijn ze grotendeels verdwenen, maar flitsbezorgservices domineerden in 2021 nog het straatbeeld van de grote Nederlandse steden. Iedereen die een banaan of een pak melk miste, kon voor €1,80 aan bezorgkosten de producten binnen tien minuten in huis hebben. Journalist Jeroen van Bergeijk werkt in dat jaar een aantal weken undercover als flitsbezorger in Amsterdam. Hij is in de groep van bezorgers de enige Nederlandse man van 50+, bijna al zijn collega's zijn jonge arbeidsmigranten uit heel de wereld. Met een elektrische fiets levert hij 188 bestellingen af in drie weken tijd. Aan het begin van zijn werkperiode vraagt hij aan zijn collega Valentino wat het vreemdste is dat hij heeft meegeemaakt. De 28-jarige Albanees hoeft niet lang na te denken; het is de wijze waarop mensen (niet) gekleed zijn als ze de deur openen. 'You will see'.

En inderdaad, de ongevraagde intimiteit die zichtbaar wordt is verbazingwekkend voor Jeroen. Mensen ontvangen hun boodschappen schaars gekleed in badjassen of pyjama's en bij het openen van de deur ziet hij volle wasmanden en gillende kinderen. In zijn uiteindelijke artikel schrijft Jeroen dat hij bij ieder ontvangst een blik op het huishouden kan werpen: 'Maar mijn klanten lijken zich dat helemaal niet te realiseren. Of beter: het interesseert ze niet. Ze geven mij dat inkijsje omdat ik in hun ogen niet besta.'¹ In de moderne West-Europese steden leven er volgens Jeroen

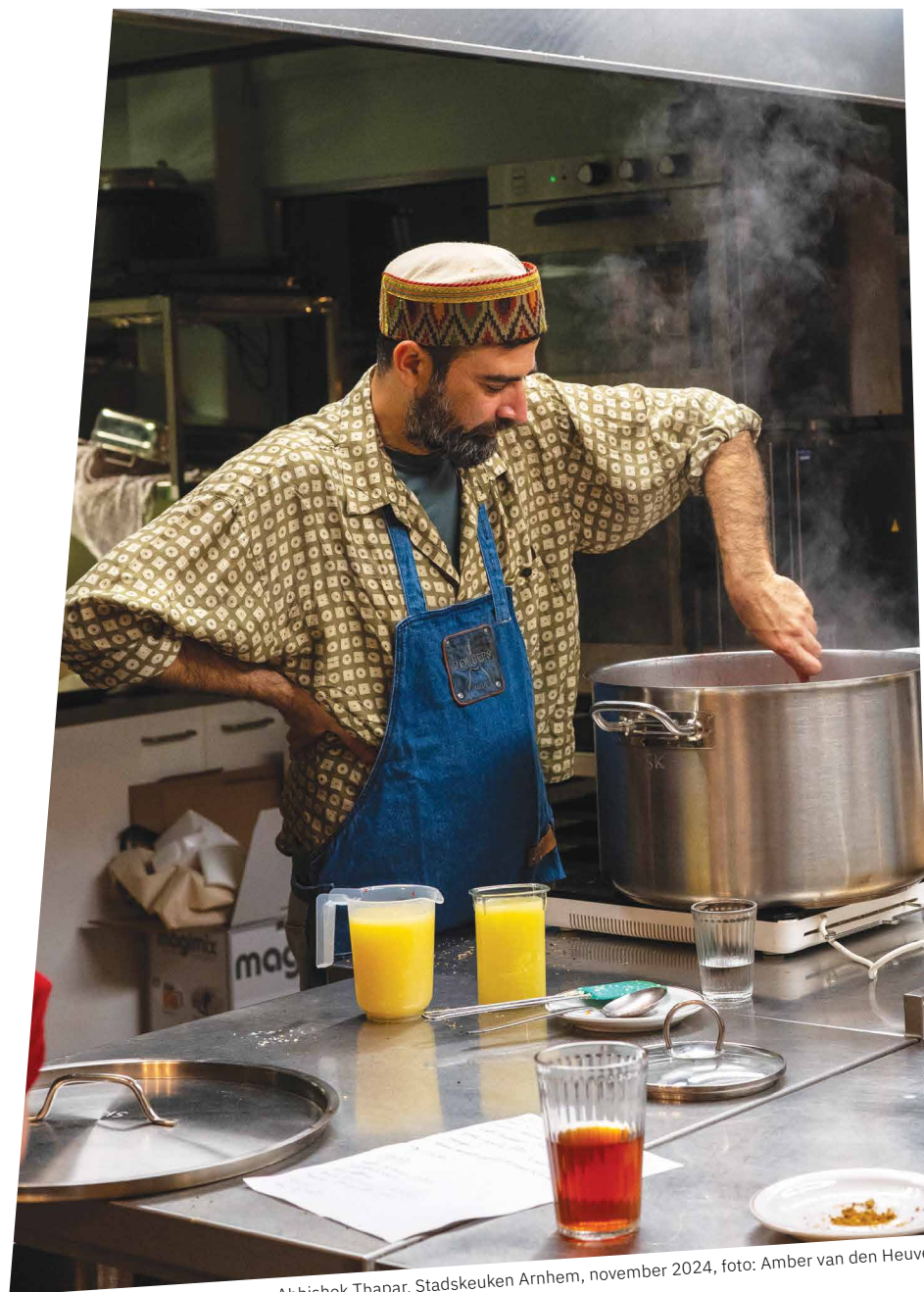
dan ook twee bevolkingsgroepen: de ene die de andere bedient. Het onzichtbare leven dat het welgestelde leven mogelijk maakt.

Welk onzichtbaar werk is er aanwezig in de stad? Voor theatermaker en performer Abhishek Thapar (Afra Tafri Creations) vormt deze vraag het uitgangspunt van zijn residentiejaar in Arnhem. Welke mensen werken er in de stad op plekken waar niemand kijkt? Hoe kan het dat hun werk en hun bestaan niet wordt gezien? Deze vragen heeft hij gebundeld tot één focuspunt: de keuken-deur. Of scherper gesteld, de wereld achter deze deur. De keuken in de Arnhemse horeca waarin wordt gekookt en afgewassen, van waaruit wordt bezorgd en bediend. Hij is, in de nacht en in kelders, op zoek gegaan naar de arbeidsmigranten die het onzichtbare werk in de Arnhemse gastronomie uitvoeren. Hij was benieuwd naar hun dagelijkse leven en wilde weten wie ze zijn en hoe ze in de wereld staan.

Startpunten

Voor Abhishek bestaan er meerdere startpunten voor dit project. In 2018 maakte hij een performance in het theater met expats in Amsterdam. Zij vertelden in een tafelsetting verhalen aan het publiek over hun geboortegrond en serveerden daarbij hun lievelingsgerecht van thuis. Na het diner op de theatervloer, toen de voorstelling was afgelopen, zag Abhishek dat de etensresten werden opgeruimd door de schoonmakers van het theater; veelal migranten. Ook zij waren naar Nederland gekomen voor werk, net als de expats, maar dan zonder belastingvoordelen noch een stevige sociaal economische positie.

¹ Van Bergeijk, J. (2021). *Drie weken undercover als flitsbezorger in Amsterdam*. de Volkskrant. Beschikbaar via volkskrant.nl

Abhishek Thapar, Stadskeuken Arnhem, november 2024, foto: Amber van den Heuvel

Deze vindt plaats in mei 2025 en comprimeert het uitgebreide onderzoek van Abhishek en team tot één theaterervaring.

De performance

Het project is geen traditionele theaterproductie, geen community-project en ook geen gewoon restaurant, maar vooral een samensmelting van al deze componenten. In mei zal het publiek, dat bestaat uit zo'n 40 tot 60 mensen per keer, bij het betreden van de ruimte een pop-up restaurant zien met lange tafel. De *hosts* van de avond zijn keukenarbeiders uit Arnhem, dit keer wél zichtbaar als leidende figuren van de performance. Zij ontvangen het publiek. Vervolgens krijgen de bezoekers vier gangen geserveerd. De eerste gang bestaat uit het afruimen van het diner van de vorige voorstelling. Het publiek wordt dus direct zelf aan het werk gezet. Gang twee gaat over luisteren. Het publiek zit aan tafel en luistert via koptelefoons naar de eerder opgenomen interviews. Gang drie bestaat daadwerkelijk uit eten, een menu met groentes die raken aan het woord *root*, zoals bieten, en zo verwijzen naar het idee van 'geworteld zijn'. In de performance spelen de ingrediënten van de maaltijd een grote rol. Zo zal er aandacht zijn voor kruiden als nootmuskaat en zwarte peper die in Nederland zijn gekomen door migratie en kolonialisme. En ook wordt er in plaats van rijst, groene gierst geserveerd. En ook wordt er in plaats van rijst, gierst geserveerd. Een product dat onder andere in India duizenden jaren geleden al gegeten werd, maar dat de laatste 250 jaar is

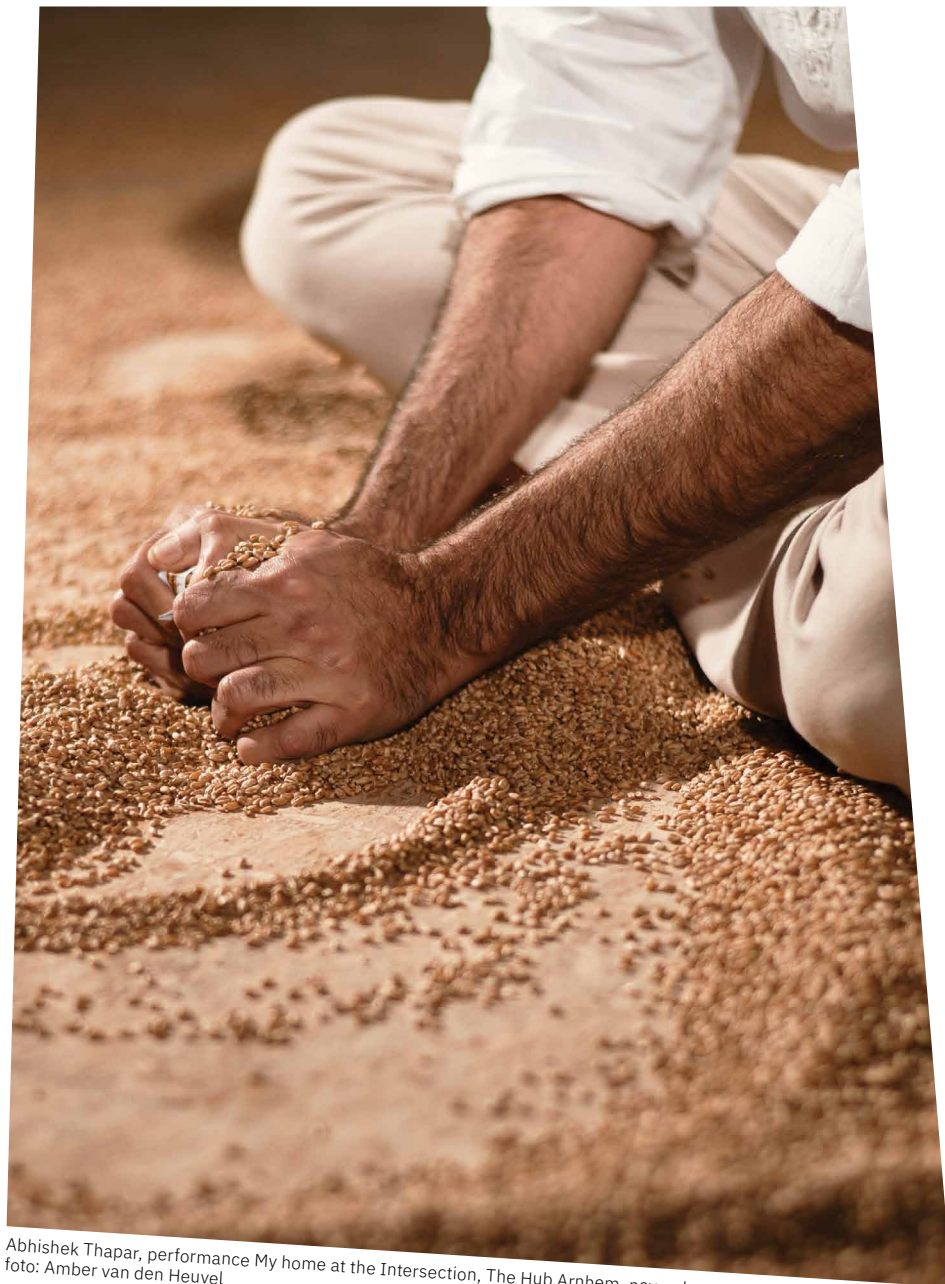
Een ander startpunt stamt nog uit zijn studententijd. Abhishek is geboren in India en studeerde onder andere in Londen, daar had hij een bijbaan in een keuken. Hij ervoer daar de dynamieken in de horeca, wie welke positie had was afhankelijk van huidskleur, sociale status en afkomst. De mensen vóór de keukendeur hadden een hogere plek op de ladder dan de mensen die erachter werkten.

Door hun rijke ervaring aan ontmoetingen en perspectiefwisselingen, begrijpen ze volgens Abhishek de wereld op een manier die uniek is.

Het onderzoek

Het afgelopen jaar heeft Abhishek met een team bestaande uit onder andere creative producer Job Rietvelt, co-creator Clara Hanae Tolle en community manager Ugne Mosinaite onderzoek gedaan naar de Arnhemse gastronomie. Ze hebben met allerlei personeel gesproken en deze interviews in audio opgenomen. De basis van het interview bestond uit vragen over het dagelijkse ritme: Hoe laat sta je op? Wat voor werk doe je? Wat ruik je tijdens je werk? Waar zijn je handen druk mee? Wat doet je lichaam? Wat denk je van het werk? Hoe denk je over je toekomst? Hoe zie je de klanten? Waar woon je en hoever is dat van je werkplek af?

Daarnaast heeft hij het afgelopen jaar meerdere *Kitchen Tellings Events* georganiseerd. Gemeenschapsmaaltijden in de Stadskeuken in Arnhem waarbij publiek samenkwam om met elkaar te eten en ervaringen uit te wisselen. Tijdens deze evenementen werd er geëxperimenteerd met het bereiden van eten, als voorbereiding op de uiteindelijke performance.

Abhishek Thapar, performance *My home at the Intersection*, The Hub Arnhem, november 2024, foto: Amber van den Heuvel

weggevaagd door massaproductie, klimaatverandering en kolonialisme. En dat terwijl gierst aanzienlijk duurzamer én lokaler is dan rijst.

Diepere lijnen

Arnhem heeft net als de rest van Nederland een diepe geschiedenis van migratie, mede door het Nederlandse koloniale verleden. In dit project was het voor Abhishek belangrijk om erachter te komen hoe koloniale structuren doorwerken in het hedendaagse kapitalistische systeem waar de huidige wereld in leeft. Abstracte wetten van dit systeem komen in het onderzoek van *Lacuna Kitchen* via concrete voorbeelden bovendrijven. Zo viel het tijdens de gesprekken op dat veel Aziatische restaurants en hun arbeiders een probleem hebben sinds juli 2024, toen de visumvoorrang werd afgeschaft voor Aziatische werknemers van Nederlandse restaurants. Hierdoor hebben veel van hen van de één op de andere dag een groot probleem.

Bij een eerder onderzoek in Hamburg vertelde een keukenmedewerker eens aan

Abhishek dat er volgens hem in bijna iedere Duitse horecazaak een Ghanees afwast of een andere onzichtbare plek in de keuken bedient. Het is een detail dat Abhishek altijd is bijgebleven en dat ook bevestigd wordt in Arnhem. Ghanezen zorgen er mede voor dat de Nederlandse horeca draait, maar in de dagelijkse politieke Nederlandse realiteit hebben ze geen stem. Volgens de wetten van oude koloniale structuren wordt zo nog steeds bepaald wie er makkelijk of juist moeilijk een visum kan krijgen en wie zichtbaar of onzichtbaar blijft in Nederland.

Inspiratie

Het wordt tijdens de gesprekken die Abhishek en zijn team hebben duidelijk hoe erbarmelijk de omstandigheden van het

Abhishek Thapar, Stadskeuken Arnhem, november 2024, foto: Amber van den Heuvel

Abhishek Thapar, Stadskeuken Arnhem, september 2024, foto: Amber van den Heuvel

onzichtbare werk in de gastronomie zijn. Lange werkdagen, lage lonen, slechte leefomstandigheden en weinig rechten zijn thema's die constant opnieuw terugkomen in het onderzoek. De interviews zijn inspirerend voor Abhishek en zijn team. De mensen tegenover de microfoon bezitten allerlei kennis die buiten het reguliere onderwijssysteem is opgedaan. Er is een enorm bewustzijn over de huidige wereld. Zo spreken veel geïnterviewden meer dan zeven verschillende talen die ze hebben geleerd op de straten in al die verschillende landen. Door hun rijke ervaring aan ontmoetingen en perspectiefwisselingen, begrijpen ze volgens Abhishek de wereld op een manier die uniek is.

De Nederlands-Surinaamse schrijver Anil Ramdas schreef ooit: "Elke migratie tart de identiteit, van degenen die migreren niet alleen, maar ook van degenen tussen wie ze terecht komen."² Het is Abhisheks taakopvatting om de twee bevolkingsgroepen die journalist Jeroen van Bergeijk eerder benoemde elkaar te laten ontmoeten in een setting waar de machtsverhoudingen juist zijn omgedraaid. Om zo de mensen die de Nederlandse samenleving laten draaien in het licht te zetten. ▲

2

Anil Ramdas, *De papegaai, de stier en de klimmende bougainvillea* (2007)

Abhishek Thapar, performance *My home at the Intersection*, The Hub Arnhem, november 2024, foto: Amber van den Heuvel

Mijn ervaringen bij Lacuna Kitchen

Cosmo Sprong is student aan Artist Educator in Theatre aan ArtEZ en was betrokken als stagiaire bij Lacuna Kitchen. Samen met Ugne Mosinaite, alumna van de International Master Artist Educator aan ArtEZ, voerden zij voor de residentie van Abhishek Thapar een onderzoek uit naar keukenwerkers in Arnhem.

Het afgelopen jaar heb ik stagegelopen bij het project *Lacuna Kitchen* van Abhishek Thapar. Mijn opdracht was om keukenwerkers te vinden in Arnhem die mee willen doen als performer. Maar hoe kon ik contact leggen met deze keukenwerkers? Hoe konden wij een gemeenschap creëren in de Arnhemse gastronomie die bereid zou zijn deel te nemen aan een kwetsbaar en uitdagend kunstproject? Samen met mijn collega Ugne Mosinaite ging ik op zoek naar geïnteresseerden en dat bleek geen simpele opdracht te zijn.

We hanteerden twee manieren van aanpak. De effectieve, maar minder uitdagende manier, was om via een organisatie in contact te komen met mensen. Organisaties als Fairwork en A Beautiful Mess hielpen daarbij. Een doeltreffende manier omdat er tussen de keukenwerkers en deze organisaties al een fundament van vertrouwen en kennis bestond. Zij konden al inschatten welke mensen mogelijk zouden passen bij *Lacuna Kitchen*.

Cosmo Sprong en Ugne Mosinaite bij een Kitchen Telling Event, Stadskeuken Arnhem, januari 2025, foto: Amber van den Heuvel

De meer uitdagende aanpak was de 'straight up' strategie. Ugne en ik liepen allerlei restaurants binnen en vroegen of we onze plannen mochten toelichten. Ik heb ongelofelijk genoten van de grappige, ongemakkelijke, gehaaste en mooie gesprekken met de keukenwerkers via deze strategie. Bijvoorbeeld toen de eigenaar en chef van een Syrisch restaurant te druk was, maar wel zijn vijftienjarige zoon uit te keuken naar ons toestuurde. Los van de overweldigende ik-wil-hier-niet-zijn houding was het een leuk gesprek, maar laten we het erop houden dat het enthousiasmeren van een ongeïnteresseerdere puber voor een kunstproject moeilijk bleek te zijn. De variatie in reacties die we kregen bij deze strategie, brachten mij op het punt dat ik uiteindelijk zonder verwachtingen restaurants bezocht. Elke keer dat we weer een deur openden was het alsof we in een grabbelton graaiden. Geen idee wat we eruit zouden halen, misschien wel niks, misschien wel een parel.

Via deze ontmoetingen hebben we zelfvertrouwen moeten kweken tussen project en doelgroep. Vertrouwen krijg je door duidelijk en oprecht te communiceren over wat je zoekt, wat je vraagt en wat je kan bieden. Door menselijk contact te houden met geïnteresseerden en extra moeite te doen via het organiseren van samenkomsten (*Kitchen Telling Events*). Alleen zo lukte het om een echte gemeenschap te bouwen.

Een tijdcapsule van onzichtbare dagen

Het is de winter van 1972 en Annie Ernaux opent de deur. Binnen wordt ze opgewacht door haar echtgenoot die haar vastlegt op camera. Haar zoontjes komen ook binnen, Annie heeft een doosje boodschappen in haar handen en hangt haar jas op. Haar beide kinderen met winterse muts kijken opgetogen en nieuwsgierig de camera in. Ook zij ontdoen zich van hun jassen en mutsen. Het zijn de eerste beelden die de echtgenoot van de inmiddels wereldberoemde Franse schrijver schiet met zijn nieuwe super8 camera. In de tien jaar die volgen legt hij bijna achtereenvolgens het gezinsleven vast. Het zijn romantische, inwisselbare scènes van opgroeiende kinderen met hun jonge ouders. Zwembaden, skipistes, fietsen zonder zijwiel, verjaardagstaarten, dat soort werk. Het huwelijk brokkelt in die tien jaar steeds verder af, totdat de camera en daarmee de vader helemaal uit het gezin verdwijnen.

Vijftig jaar na het aanschaffen van de camera, blikt Annie Ernaux samen met haar zoon terug op de korrelige jaren 70 films in de geprezen documentaire *The Super 8 Years* (2022). De film start met Annie die de deur opent voor de kinderen en zichzelf. Het is een doodnormale scène en toch zegt de schrijver in een voice-over dat het een buitengewoon moment is. Het zijn voor haar beelden die je normaal gesproken 'nooit in je leven voor een tweede keer ziet'.

Performer Charlotte Gillain is geïnteresseerd in hoe wij mensen het leven opslaan. Voor haar residentie bij Theater aan de Rijn richtte ze zich

op de vraag hoe het kan dat herinneringen zich aan ons binden. Een onbewust proces waar mensen maar weinig invloed op lijken te hebben. Dit onderzoek resulteerde in een 17 minuten durende work-in progress presentatie op de Arnhemse theatervloer waarin Charlotte al lopend op een loopband associatieve herinneringen opdraagt aan het publiek. Op een groot scherm achter haar zien bezoekers abstracte animaties van ruimtes en landschappen waar ze dwars doorheen lijkt te lopen.

De start van haar onderzoek ontstond meer dan een jaar geleden. Charlotte kreeg EMDR-therapie waarbij ze voor haar traumaverwerking bepaalde herinneringen visueel moest maken van haar therapeut. Gek genoeg waren het de tussenmomenten van het dagelijkse leven waar Charlotte steeds naar terugkeerde in haar hoofd. Ze zag de wandeling die ze als kind liep naar school en de kamers waar ze woonde. Juist de inwisselbare momenten zoals pendelroutes waren tijdens de therapiesessies dominant. Deze aanleiding is overigens niet belangrijk voor haar publiek, de uiteindelijke performance gaat niet over traumaverwerking.

Digitale beelden

Voor haar residentie is Charlotte letterlijk teruggedaan naar plekken uit haar jeugd. Ze ging naar België om het decor van haar tussenmomenten vast te leggen. Met een camera in de hand liep ze de routes uit haar jeugd en filmde de plafonds en ramen van gebouwen die ze zo goed kent. Deze beelden zijn uiteindelijk met een software programma door designer Zak Lennard vertaald naar felgekleurde landschappen en ruimtes met amorphe vormen. De landschappen

en ruimtes zijn nog te herkennen als zodanig en tegelijkertijd zijn het geen realistische weergaves. De performance van Charlotte is zo gemonteerd dat wanneer ze vooruit loopt op de loopband, de beelden ook een vooruitgaande beweging hebben. Wanneer Charlotte naar de zijkant kijkt, verandert het perspectief van de beelden mee. Op die manier loopt ze constant in het ritme van de animaties en lijkt ze met haar fysieke lichaam daadwerkelijk in die vreemdsoortige binnenwereld van herinnerde locaties te zijn. Toch gaat deze performance niet specifiek over de persoonlijke herinneringen van Charlotte zelf, benadrukt ze: "Los van de persoonlijke connectie tot die routes en ruimtes, zijn de beelden conceptueel interessant omdat iedereen een archief aan pendelroutes heeft. Mijn route is een container voor alle herinneringen die zich onbewust in onze hoofden huisvesten. Als een tijdscapsule van onzichtbare dagen en ogenschijnlijke

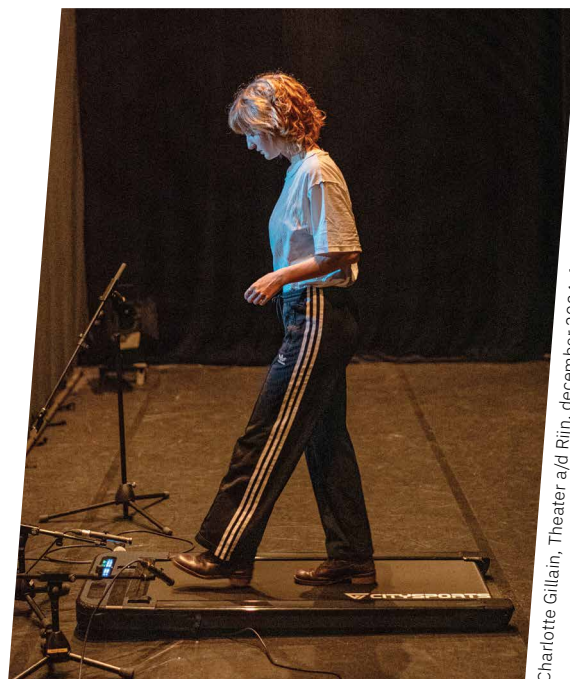
nietszeggende momenten. Door de digitale beelden konden Zak en ik gekke overgangen maken in de performance. Ik kon overal 'doorheen' wandelen, via een slaapkamer het weiland in en een station door. Daarmee wilde ik onze binnenwereld nabootsen die ook altijd chaotisch en niet lineair is."

Je blijft altijd deels een vreemde voor jezelf en ik vind dat zowel een angstaanjagend als vrijgevochten idee.

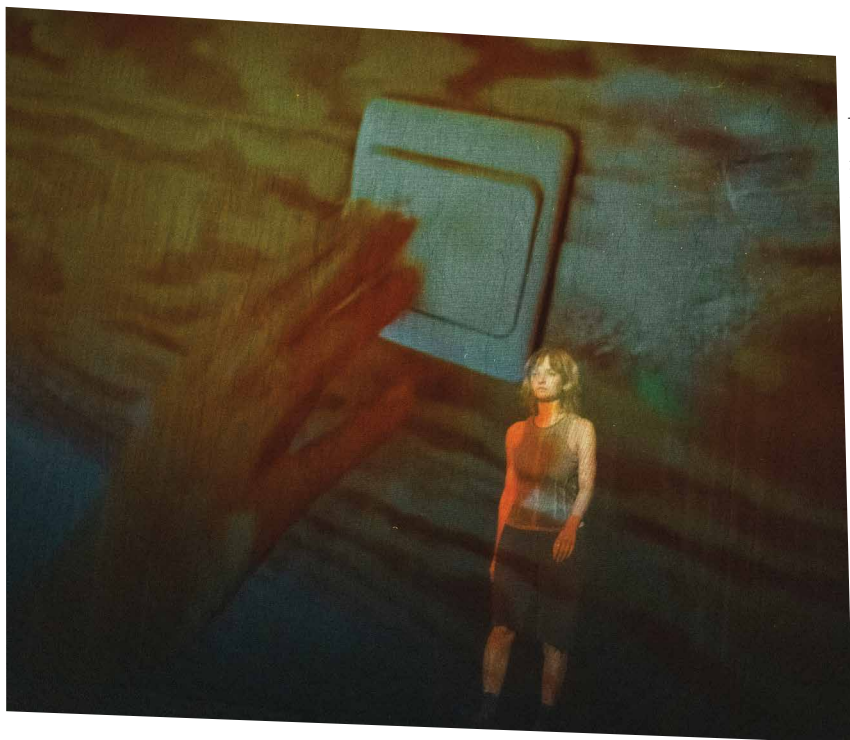
Wandelen

Tijdens het wandelen op de loopband draagt Charlotte een tekst voor. Zo zegt ze bijvoorbeeld: "Every morning I would pack my bag and make my way to leave the house in a rush. I'd wear to layers of sweaters zipped tight so my jacket could hang open". Haar tekst is specifiek én algemeen tegelijkertijd: "Dat was een vondst uit het repetitieve proces in Theater aan de Rijn. Ik vertel over hele kleine momenten uit de herinnering. Tot op het bot heb ik daarop ingezoomd. Daarmee werden die teksten zowel heel persoonlijk als ook universeel en herkenbaar."

In het onderzoek van Charlotte schuilt een onmogelijkheid. Er blijven altijd herinneringen bestaan die onbereikbaar zijn. Het essay *No archive will restore you* (2018) van Julietta Singh was belangrijk voor het onderzoeksproces.

Charlotte Gillain, Theater a/d Rijn, december 2024, foto: Amber van den Heuvel

Charlotte Gillain, Theater a/d Rijn, december 2024, foto: Amber van den Heuvel

Singh schrijft dat we allemaal leven met een archief waar we de inhoud maar deels van kennen. De eerste kasten van het archief zijn makkelijk te bereiken, maar bij de achterste boekenplanken wordt het moeilijk. We voelen dat er iets is, maar kunnen er niet letterlijk bij. Charlotte zegt daarover: "Ik kan honderd mensen noemen die ik heb gekend, maar het is niet voldoende, er zijn meer namen, maar ik weet niet meer van wie. Dat aspect van herinneren en de vraag waarom we al die kennis met ons meedragen, ontroert mij heel erg. Het is existentieel. Je blijft altijd deels een vreemde voor jezelf en ik vind dat zowel een angstaanjagend als vrijgevochten idee. Het niet weten geeft ook allerlei mogelijkheden."

Tussen tientallen filmrollen met 'hoogtepunten', zoals vakanties en schooldiploma's, besloot Annie Ernaux haar documentaire te starten met een scène van een moeder die de voordeur opent voor haar kinderen en zichzelf.

Het had een keuze van Charlotte kunnen zijn. Het is eenzelfde interesse voor het onbewaakte moment dat heel persoonlijk én universeel is, piepklein én onbeschrijfelijk groot. Een herinnering die is gevormd door te bestaan en vooruit te wandelen in het leven. ■

Vier blauwe gezichten en een bijenkorf

Canada seculariseert hard. In tien jaar is het aantal katholieken met 2 miljoen afgenomen, maar Canadese jongeren zijn een uitzondering op deze beweging. Ook in Frankrijk en in België is deze trend zichtbaar. Waar de samenleving als geheel minder gelooft, gaan jongeren juist vaker naar de kerk. Jongeren zouden in de moderne (westerse) samenleving op zoek zijn naar 'integriteit en authenticiteit', of althans, dat is de reden die de katholieken zelf naar voren schuiven.¹ Ikzelf moet ook denken aan het juk van het gebedshuis en het feit dat mijn generatie deze druk vaak niet heeft gevoeld. Onze ouders besloten hun kinderen niet meer te laten bidden of mee te nemen naar de dienst. Vrij en onafhankelijk zouden wij het leven tegemoet treden.

Zeefdrukken op klei

Kunstenaar Levi Overvest onderzocht in zijn residentie bij Plaatsmaken hoe hij op keramiek kon zeefdrukken. In de Arnhemse werkplaats laat hij mij natte plakken klei zien en in een van de zeefdrukramen is een collage van hem in de stof geprint. Vier gezichten, een rok van een visserstaart en de woorden 'I LOVE YOU' zweven als sjablonen in het blauwe raam. Met uiterste precisie laat Levi het raam naar beneden komen en zeemt de blauwe verf, gemaakt van slib, over de klei heen. Het is gelukt, blauwe inktgezichten steken fel af tegen de natte, bruine ondergrond. Nu kan de oven aan.

¹ Mandato, L. (2024). In seculier Canada ontdekken jongeren 'integriteit en authenticiteit' in de Kerk. Katholiek Nieuwsblad. Beschikbaar via kn.nl

Historische figuren

De kunstenaar studeerde in 2023 af aan ArtEZ (BEAR Fine Art) Arnhem. De afgelopen jaren maakte hij schilderijen die refereren aan historische figuren en de daaraan gelieerde verhalen. Zo schilderde hij de gebroeders Karamazov uit de gelijknamige roman van Dostojevski en ook de vertelling van ridder Jan van Schaffelaar en zijn sprong uit een toren in Barneveld in 1482 kwam op een schildersdoek terecht. De op het eerste oog uiteenlopende vertellingen horen bij elkaar omdat het Levi niet gaat om de daadwerkelijke betekenis van deze historische gebeurtenissen, maar om het combineren van verhalen over de menselijke natuur en haar omgang met het goede en het kwade. Door verschillende mensen uit verschillende tijden in zijn werk te laten samensmelten, wil hij dicht bij de essentie van het leven zelf komen. Wie doet goed en wie doet kwaad?

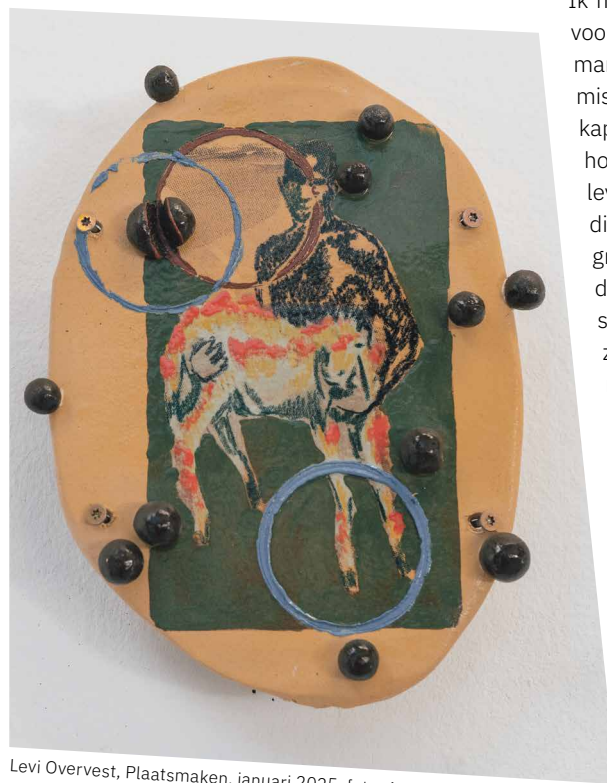
Volgens Levi is ieder mens religieus, maar is de uiting afhankelijk van waar iemand opgroeit.

Religie en rituelen

Gedurende zijn werkperiode bij Plaatsmaken wilde Levi nog steeds dicht bij de essentie van het leven komen, maar dit keer niet vanuit historische figuren. In de grafische werkplaats onderzocht hij onze hang naar religie en rituelen. Vanuit huis kreeg Levi geen geloof mee, maar het mythische karakter van religieuze gebruiken trekt de kunstenaar aan. Hij herinnert zich het verzorgingstehuis van zijn overgroot oma waar ook een

Ik merk aan Levi dat hij eerbied heeft voor het ritueel van de zingende mannen, eenzelfde soort eerbied misschien die kaarsen in een kapel uitstralen. Hij vindt het mooi hoe zulke gebruiken het dagelijkse leven mythisch maken. Maar hij zal dit specifieke gebruik niet diepgravend onderzoeken, hij hoeft de betekenis niet te weten; liever scheert hij er intuïtief overheen om zo sneller combinaties te kunnen maken met andere beelden of indrukken. Het is zoals socioloog Alessandro Baricco in zijn boek 'De Barbaren' (2006) stelt als hij het heeft over de nieuwe generatie kunstenaars: al surfend over de oppervlakte kom je nieuwe dingen tegen en blijf je niet in de diepte hangen.

Aan het einde van mijn bezoek benadrukt Levi hoe belangrijk het autonome werken voor hem is. Bij Plaatsmaken, op deze unieke Arnhemse plek in de woonwijk Klarendal waar zijn grootouders opgroeiden, kan hij ongestoord maken. Hij werkt er het liefst uren achtereen. Hij maakt, maakt, maakt net zo lang tot de gecombineerde beelden hem zelf ook verrassen. Het is zoeken naar dat ene moment waarop het screenshot van een torenvormige bijenkorf precies past bij een foto van een gotische kerk, pas dan loopt hij naar het zeefdrukraam. ■

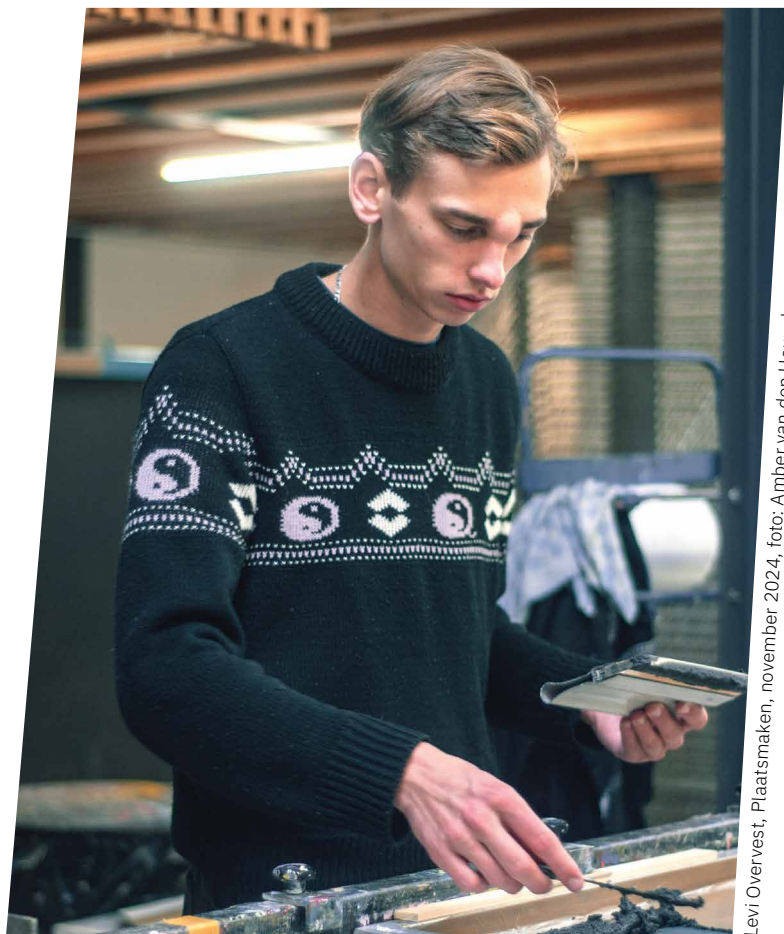

Levi Overvest, Plaatsmaken, januari 2025, foto: Amber van den Heuvel

Volgens Levi is ieder mens religieus, maar is de uiting afhankelijk van waar iemand opgroeit. In het groten-deels seculiere Nederland mag religie dan ogenschijnlijk een kleine rol spelen, onder het oppervlak is haar magie volgens de kunstenaar nog overal te vinden.

Werkwijze

De werkwijze van Levi getuigt van iemand die is opgegroeid met het internet. Al scrollend door pagina's verzamelt hij via screenshots beelden van totaal uiteenlopende oorsprong. Intuïtief gaat hij aan het werk en combineert de verzamelde beelden in zijn uiteindelijke sculpturen of schilderijen.

Levi Overvest, Plaatsmaken, november 2024, foto: Amber van den Heuvel

kapel was. Als ze samen naar binnen gingen mocht hij zijn vinger in het wijwater stoppen en een kruisje maken.

De objecten die hij produceerde in Plaatsmaken gaan zowel in vorm als in voorstelling over de menselijke hang naar religie en rituelen. Ik zie een recht-hoekige kleiplaat met daarop bevestigd een zwarte druipende kaarsenhouder van klei. De klei is geglaazuurd, in de oven geweest en

dus keihard. Zodra de plaat aan de muur wordt bevestigd, kan de lampenolie met lont in de kaarsenhouder aangestoken worden. Het doet denken aan de oliekaarsen uit katholieke kerken. Op de plaat zelf zijn vier zwart-wit afbeeldingen gezeefdrukt van mannen die hun tong uitsteken. Levi kwam online een oude video tegen van zingende mannen, een soort jodelen waarbij ze hun tong van links naar rechts bewegen. Hij maakte screenshots van de video en die zijn weer terechtgekomen in het zeefdrukraam.

Energetisch therapeut Priscilla kreeg op haar 34ste borstkanker. In een interview met Trouw in 2020 vertelt ze openhartig hoe zij de ziekte direct zag als een geschenk. “Ik noemde mijn tumor dan ook al snel ‘mijn boezemvriend’ (...) De ziekte had zich gemanifesteerd omdat ik wakker wilde worden. En ik werd wakker.” Volgens Priscilla gaat het universum anders werken wanneer een mens voor liefde kiest. Al lachend bezocht Priscilla naar eigen zeggen haar behandelingen, ze voelde aan haar lichaam hoe ze wel en niet geholpen wilde worden en inmiddels is ze genezen. Priscilla zegt tegen Trouw dat wij mensen maar voor 10 procent bestaan uit een fysiek lichaam, 90 procent is ‘bewust-zijn’ en iedereen heeft, zo eindigt ze haar interview: ‘de immense kracht om alles via ons bewustzijn te laten manifesteren.’¹

Je bewustzijn manifesteren; hoe werkt dat eigenlijk? Deze vraag staat sinds de covid-pandemie garant voor een dozijn online video’s en artikelen van verschillende soorten coaches. Een concreet antwoord is echter niet te vinden, wel online trainingen en een *Manifestatie gift set* op de website van Happinez.

**De echte realiteit geeft
blijkbaar niet genoeg,
die willen we soms ontvluchten**

Reality shiften

Schrijver en performer Mel Kikkert onderzoekt in al hun werk het internet en is geïnteresseerd in deze parallelle realiteit. Voor hun residentie bij Theater aan de Rijn keek Mel naar online fancultuur en als lens gebruikte hen daarvoor *shiften*.

Mensen in online fangemeenschappen geloven soms dat zij hun bewustzijn naar andere realiteiten kunnen verschuiven. Zo zijn er Harry Potter fans die op TikTok vertellen over hun shifteravaringen naar de wereld van Zweinstein.

Nooit wordt de daad van shiften gefilmd waardoor het verdwijnen naar een andere realiteit ongezien gebeurt. Het is niet te verifiëren door anderen, maar de onlinegemeenschap bevestigt elkaar wel in het vinden van deze alternatieve realiteiten. Er zijn tal van filmpjes waarin adviezen worden gegeven over *hoe* te shiften, maar ook hier blijft een concreet antwoord op de ‘hoe-vraag’ uit.

De angst voor afwijzing

Mel vindt het interessant, als kunstenaar en als fan, dat wij mensen de behoefte hebben om bepaalde dingen liever in onze fantasie te ervaren. Dat raakt aan het vinden van controle en volgens Mel ook aan een vorm van eenzaamheid. “De echte realiteit geeft blijkbaar niet genoeg, die willen we soms ontvluchten.” Bij reality-shifting gaat die behoefte een stap verder. Mensen die onderdeel zijn van

online fan- gemeenschappen kunnen zich op een meer grenzeloze manier verhouden tot hun community. “Het is een andere soort ontvluchten. Als je in de echte wereld weinig verbinding hebt met mensen, weinig anderen echt ontmoet of op plekken komt waar niemand je kent, is de onlinegemeenschap veilig. Fans zien elkaar niet in het echt en bij afwijzing kun je snel weer iemand anders online ontmoeten. Je hoeft je niet tot iemand te verhouden zoals in de echte wereld.” In deelname aan online fan- gemeenschappen schuilt volgens Mel een controledrang die te maken heeft met de angst voor de pijn van afwijzing in het hier en nu.

Tijdens hun residentie bij Theater aan de Rijn voerde Mel een interessant gesprek met de dramaturg Eylül Fidan Akinci. Zij wees Mel erop dat het internet eigenlijk vol staat met mantra’s die lijken op het shiften van fangemeenschappen. Duizenden zelfhulpcoaches op YouTube en social media geven abstracte tips over hoe te manifesteren, maar nooit worden deze adviezen concreet. De technieken in die video’s komen overeen met de TikTok video’s van fans. In beide type video’s verschijnen personen die vol overtuiging zeggen wat de kijker moet doen. Zij hebben

Mel Kikkert, Theater a/d Rijn, oktober 2024, foto: Amber van den Heuvel

status en aanzien verworven met het geven van adviezen over het vinden van nieuwe realiteiten die onzichtbaar zijn (of niet bestaan?). De zelfhulp-hoek en de fangemeenschap zijn echter twee werelden die elkaar niet kennen. Ze zijn juist ver van elkaar verwijderd.

De presentatie

Dit inzicht droeg bij aan de uiteindelijke performance van Mel in Theater aan de Rijn. Een deel van hun tijd besteedde Mel aan het schrijven van een script met scènes gebaseerd op de wereld van online shiften, het internet en fancultuur. In de theaterzaal stonden de twee acteurs midden op de vloer en

¹ Farinelli, P. (2020). Priscilla Farinelli ervaart haar borstkanker als een bevrijding: Nu durfde ik te zeggen wat ik vond. Trouw. Beschikbaar via trouw.nl

het publiek zat op een tribune die vanaf de vloer omhoog reikte. Zij keken van boven naar de acteurs op de vloer. Deze scenografie is ontstaan vanuit het idee van een poppenhuis. De acteurs fungeerden als poppen die werden aangestuurd. In de zes verschillende scènes kwamen verschillende aspecten van online fancultuur voorbij, zoals een acteur die fanfictie schreef waarbij er een fanfictie website werd geprojecteerd op het podium. En ook het concept van reality shiften kwam aan bod. Voordat iemand *shift* is er soms informatie nodig, een acteur schreef hierover het script: 'Wie wil je in die andere wereld zijn?' en: 'Wat wil

je meemaken?' De andere acteur probeerde het script op het podium te lezen. Zo ontstond er een ongrijpbare wereld op het podium, zwevend tussen het fysieke en imaginaire in.

Mel zat ook op het podium, aan de zijkant aan een tafel en bestuurdde daar de projecties naast de technicus van Theater aan de Rijn, Ayton Lamers, die het licht deed. Alsof zij tweeën daadwerkelijk de poppen aanstuurden. Voor even was het Mel die een andere realiteit daadwerkelijk mogelijk maakte. ▀

Mel Kikkert, Theater a/d Rijn, oktober 2024, foto: Amber van den Heuvel

De warmste dagen van het jaar

In de film *The Fear of Leaving the Animal Forever Forgotten under the Ground* (2021) van kunstenaar Janis Rafa legt een warmtebeeldcamera een ondergronds gangenstelsel vast. Het eerste deel van de film is geschoten door een mens. We zien deze persoon niet, maar alles is op ooghoogte gefilmd en het ritme van de menselijke voetstappen laat de beelden zachtjes deinen. Door het gebouw beweegt ook een roedel zwervhonden die reageert op de aanwezigheid van deze persoon. De honden kijken omhoog de camera in, cirkelen afwachting en blaffen terwijl hun ogen een groene glans krijgen.

In het tweede deel van de film is de camera bevestigd op de kop van een hond. Opnieuw zien we het lichaam van de hond niet, maar alles is vanuit een laag perspectief gefilmd, de gangen flitsen voorbij wanneer de hond rent. De andere zwervhonden komen nu wel dicht bij de camera. Zonder de aanwezigheid van een menselijk lichaam bewegen ze zich volkomen vrij.

Honden

In de residentie bij Plaatsmaken van Ro Smit staat de hond, als een symbool voor vrijheid, ook centraal. "Als ik aan een hond denk, dan denk ik aan een leven dat vrij en speels is. Een dier dat zijn eigen tijd en ruimte neemt." Ro doelt hiermee op de honden van hun partner op een Italiaanse boerderij. Zij worden niet uitgelaten en lopen de hele dag vrij rond.

Met de monotype druktechniek ontwikkelde Ro in de Arnhemse werkplaats een serie felgekleurde prints waarop

veel honden zijn afgebeeld. In de abstracte vormen is bijvoorbeeld een stoeiende hond met een mensfiguur te ontwaren en op een andere print springt een hond op een bank.

De werken stralen een vrolijke energie uit. De kleuren spatten van het papier en laten nauwelijks witruimte over. "Bij monotype breng je alle kleuren direct aan op het zeefdrukraam en daarna ga je drukken. Het is een losse en directe manier van werken waarbij het materiaal ook meer zijn eigen leven leidt," vertelt Ro.

Mijn werk heeft tijd nodig,
het is handwerk en mijn
lichaam is geen fabriek

Hete zomerdagen

De serie prints heet: *The dog days are here*. "Dog days zijn die hele warme dagen in de zomer waarin je eigenlijk niks kan doen door de hitte. Dat idee van tijd nemen voor verveling is voor mij in deze serie heel belangrijk." Ro noemt één van de honden in de prints de *lost dog*. Om de prints van de *lost dog* plaatste Ro ingedeukte keramieken tennisballen. De *lost dog* is een hond waarbij het plezier en de vrijheid om niks te doen juist ontbreken. De ingetrapt tennisbal staat symbool voor het spel dat ineens afgelopen is. Ro wil hiermee een verhaal vertellen over de kapitalistische samenleving waarin de autonomie van veel mensen is afgepakt. "In mijn werk zoek ik naar een plek waar mensen vrij kunnen zijn. Er wordt altijd gezegd 'tijd is geld', maar geld voor wie? Op dit moment krijgen de mensen die de meeste tijd in

Ro Smit, Plaatsmaken, oktober 2024, foto: Amber van den Heuvel

het zwaarste werk steken, het minste geld. Zij zijn het minst vrij en hebben geen tijd voor plezier of om op te staan voor hun rechten.”

Taal

Naast de prints van de honden, de *lost dog* en de ingedrukte tennisballen van keramiek, heeft Ro ook prints gemaakt met daarop zelfgeschreven Engelse gedichten. De letters dansen op het papier omringd door felle kleuren. Ze zijn handgeschreven en het bibberende handschrift vormt de kern van de print.

“Ik ben erg dyslectisch en heb een taal gerelateerde leerachterstand. Woorden komen niet soepel tot mij. Het komt erop neer dat ik vaak meer weet dan ik daadwerkelijk

kan zeggen. Ik heb lang gedacht dat ik niet kon schrijven. Ik ben nu via mijn kunst aan het proberen om het schrijven naar mijn hand te zetten, om een eigen manier te vinden die wél werkt. Daar heb ik bij de residentie mee geëxperimenteerd en dat was erg boeiend.”

Collectief maken

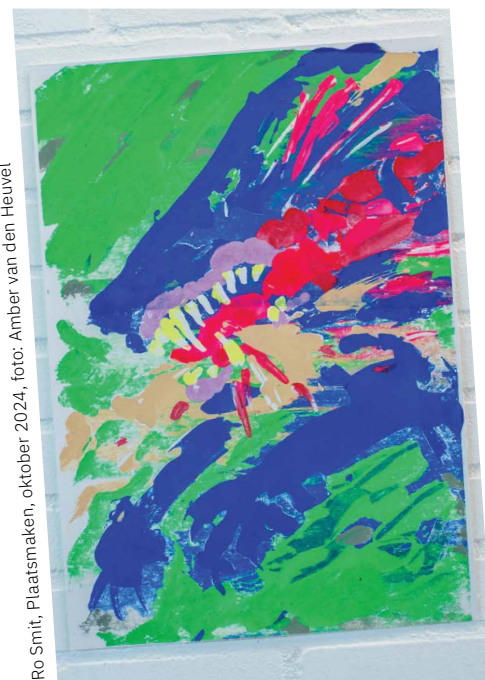
Na het maken van de prints heeft Ro evenementen bij het Arnhemse queer café de Kurk en bij Plaatsmaken georganiseerd waar mensen weer over Ro's prints heen konden werken.

Het waren evenementen met een ontspannen sfeer, men kon met een drankje in de hand en met allerlei materialen over de kunstwerken heen tekenen, schrijven, schilderen en plakken. Opnieuw zocht Ro naar manieren om plezier en ontspanning in het werk te krijgen.

Een vorm van protest

Waarom is die nadruk op vrijheid en ontspanning voor Ro zo belangrijk? Kort gezegd was hen zelf het plezier in het maken van kunst tijdelijk kwijt geraakt. Op de academie wordt volgens Ro een manier van werken aangeleerd die gepaard gaat met deadlines en een hoge productiedruk. “Na de academie probeerde ik dat ritme aan te houden, maar ik kon dat niet meer. Ik werd ziek, kreeg pijn aan mijn gewrichten, aan mijn rug en ik moest dat hele idee van werken in hoge snelheid en het leveren van resultaat afbreken en opnieuw opbouwen. Mijn werk heeft tijd nodig, het is handwerk en mijn lichaam is geen fabriek.”

Kijkend naar het werk van Ro kan ook worden gesteld dat deze nieuwe prints gaan over het terugwinnen van een vrije positie ten aanzien van een markt gedreven samenleving. Rust en het hebben van plezier ziet hen als vormen van protest. Als een plek die bevochten dient te worden. “Iedereen kan op elk moment chronisch ziek worden. Zo choquerend is dat gegeven niet, lijkt mij. En toch vinden gezonde mensen, zieke mensen eng. Iemand in een rolstoel confronteert mensen met hun eigen kwetsbaarheid. Maar waarom is dat?

Ro Smit, Plaatsmaken, oktober 2024, foto: Amber van den Heuvel

Ik denk omdat wij op dit moment in een wereld leven die nauwelijks leefbaar is voor zieke mensen. Er is nauwelijks ruimte voor mensen die meer tijd en rust voor de dingen nodig hebben.”

Uiteindelijk is de nieuwe serie werken van Ro, waar het plezier vanaf druipt, vooral een ode aan de vrije speelruimte waar ieder mens recht op heeft. Zoals een hond die zich in een gangenstelsel ongezien waant en rent en rent tot ie er genoeg van heeft. ■

Colofon

Het Arnhems Stadsatelier is een project en een samenwerking van ArtEZ University of the Arts, The Hub, Stichting Productiehuis Plaatsmaken en Theater aan de Rijn dat op verzoek van Gemeente Arnhem in 2024 werd ontwikkeld en is gerealiseerd.

Het Arnhems Stadsatelier kwam tot stand met de financiële steun van Gemeente Arnhem.

ArtEZ University of the Arts

Joke Alkema (hoofd ArtEZ Studium Generale en APRIA) en Barbara Collé (online curator).

Met dank aan: Maritska Witte, John Johnston, Cormac Burmania en Bart Bleijerveld.

The Hub

Amber van den Heuvel en Jesper Pouw (artistieke directie).

Plaatsmaken

Inge Pollet (artistiek directeur), Leonne Verweij (projectmedewerker), Derk Muller (communicatie en projectmedewerker), Simon Groot Kormelink (zeefdrukker), Maurice van Brummelen (video)

Met dank aan: Mirka Farabegoli en Mars F. Wellink.

Theater aan de Rijn

Peter Hendrikkx (directeur), Karlijn Hemmer (zakelijk leider), Eylül Fidan Akinci (huis dramaturg), Daphne Storms (hoofd operaties), Mabel van Hunnik (assistent creative producing), Francesco di Feo (stagiaire creative producing), Debby Koster (communicatie en marketing), Guus Broeren (techniek), Ayton Lamers (techniek), Rens Douwsma (stagiair techniek).

Betrokkenen Arnhems Stadsatelier

Projectleiding: Fleur Lamers

Communicatie: Marieke van Oosten en Fleur Lamers

Teksten: Lieneke Hulshof

Eindredactie: Inge Pollet

Vormgeving: Studio Marleen Vos

Fotografie: Amber van den Heuvel

Video: Maurice van Brummelen

Drukwerk: Riso Wiso

Jaar van uitgave: 2025

Makers

Abhishek Thapar / Afra Tafri Creations / Lacuna Kitchen

Hosts: TBA keuken werkers, Margo van de Linde |

Co-Creator: Clara Hanae Tolle | **Creatief producent:**

Job Rietvelt | **Menu Ethnograaf:** Anna Kooi | **Chef:**

Yasemin Attici | **Productie manager:** Vera Andeweg |

Community manager: Ugne Mosinaite | **Community**

manager (stage): Cosmo Sprong | **Coach:** Margo van

de Linde | **Technisch manager:** Leander Harmsen |

Communicatie: Amber van den Heuvel | **Visual designer:**

Himanshi Parmar | **Compositie, sound design en**

recording: Andi Otto | **Stage en licht ontwerp:** Julien F.

Thomas | **Dramaturgie / outside eye:** Maria Rössler

Sociale partners: FairWork, A Refugee Company /

A Beautiful Mess, De Arnhemse Uitdaging en de

Stadskeuken Arnhem.

Charlotte Gillain

Zak Lennard (digital design), Mees Vervuurt (Sound design), Taan Tabak en Ruth Borg (tekst-advies) en Eylül Fidan Akinci (dramaturgie)

Levi Overvest

Marijn Graven (dramaturg)

Mel Kikkert

Catoo Post en Rens Verpoort (acteurs)

Ro Smit

Inge Pollet (artistiek directeur Plaatsmaken) en

Rory Pilgrim (kunstenaar). | Queercafe De Kurk.

Deelnemende kunstenaars: Lenn Cox,

Sasha Deryabina, Irene Donatini, Jolanda Donatini,

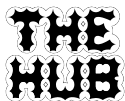
Jung Frauendienst, Leo Karnebeek, Marloes Molenaar,

Derk Müller, Ülkü Pehlivan, Marieke Polderdijk,

André Smit, Robin Speijer, Sietse Touker, Lumy Valk,

Lesse v.d. Veer, Albert v.d. Weide, Ro v.d. Wijngaart,

Andrew Veloso Watkinson, Siska Wijnja.

ArtEZ
University
of the Arts

GEMEENTE
Arnhem

THEATER
A/D
RIJN
aangeloten bij
DE NIEUWE OOST